

BATI İDEOLOJİSİ VE HOLLYWOOD SİNEMASI

Murat YILMAZ

Özet: Hollywood sinemasının hem Batılı hem de Batılı olmayan toplumlardaki etkinliği tartışılması gereken noktalardan biridir. Batılı olmayan toplumlarda, ABD'nin yarattığı dünya görüşüne katılmaktadırlar. Bunun nedeni, Batı dışı ülkelerin mevcut düzeni aşacak alternatif bir düzen oluşturmaması ve yeni bir düzen oluşturmamasıdır. Bu anlamda, bu çalışmada, Hollywood sineması Batı ideolojisinin taşıyıcısı ve sesi olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Batı İdeolojisi, Hollywood Sineması, Batı ve Batı Dışı Ülkeler.

WESTERN IDEOLOGY AND HOLLYWOOD CINEMA

Murat YILMAZ

Abstract: The effectiveness of Hollywood cinema in both Western and non-Western societies is one of the points to be discussed. In non-Western societies, they agree with the worldview created by the USA. The reason for this is that non-Western countries cannot create an alternative order that will surpass the existing order and cannot create a new order. In this sense, in this study, Hollywood cinema will be discussed as the carrier and voice of the Western ideology.

Keywords: Western Ideology, Hollywood Cinema, Western and Non-Western Countries.

BATI İDEOLOJİSİ VE HOLLYWOOD SİNEMASI

Murat YILMAZ

Bu çalışmada Batı ideolojisinin taşıyıcısı ve sözcüsü olarak Hollywood sineması ele alınacaktır. Konu birçok açıdan ele alınabilir. Hem belli bir dünya görüşünün oluşturulması, bu dünya görüşünün yaygınlaştırılması, geniş kitlelerin ortak edilmesi kitle iletişim araçlarının gücünü ve etkisini göstermektedir. Bugün ABD dünyada hâkim güç olarak bulunmaktadır. Bunun yanında aynı zamanda Batı düşüncesinin de bir temsilcisi durumundadır. Özellikle Batı dışı toplumlara sunmuş olduğu herhangi bir çözüm söz konusu değildir. Buna karşılık Amerika, geliştirdiği yeni ilişkilere bağlı olarak Avrupa toplumlarını etkilemekte ve giderek Batı'nın sözcülüğünü ve temsilciliğini üstlenmektedir. Başlangıçta İngiltere'nin bir kolonisi olan ABD, giderek İngiltere ile kurduğu ilişkilere sığmayarak Batı toplumlarına toplumlar arası ilişkilerde daha geniş bir çerçeve sunmayı ve kurduğu yeni ilişkilere dayalı olarak üstünlük kazanmayı bilmiştir. Daha başlangıçtan itibaren sosyologların Karl Marx da dâhil olmak üzere Amerika'ya olan ilgisi rastlantı değildir. ABD özellikle dünya egemenlik ilişkilerde öncülüğü üstlenmesiyle dünya görüşü düzeyinde de Batı kimliğinin oluşturucusu, aktarıcısı ve yaygınlaştırıcısı olmuştur. Holywood sineması bu yönde özel bir görev üstlenmiştir.

Sinema yirminci yüzyılın sonlarında belli bir teknik gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Peter Roget'in imajların kalıcılığına dikkat çekmesinden 65 yıl sonra, yani 1889'da Thomas Edison ve William Dickson "kinetography" olarak anılan ilk hareketli resim kamerasını ve "kinetoscope" adlandırılan seyrediciyi icat etmişlerdir. 1894'te Robert Paul yapılan kamerasının, Fransız Auguste ve Louis Lumière kardeşler tarafından "cinematographe" yapmak için alınması, sinema adının da buradan gelmesine kaynaklık etmiştir. Lumière kardeşlerin, ilk hareketli resimlerini 28 Aralık 1895'te Paris'te gerçekleştirmeleri sinemanın doğum günü olarak kabul edilmektedir (Erdoğan, 2015: 157). Elbette ki sinema o günlerden bugüne kadar çok farklı değişimlerden geçmiş ve günümüzde popüler kültürün yayılmasıyla birlikte

toplumsal hayatın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Kültürel değerlerin kullanıldığı ve yeniden üretildiği bu alanın ürünleri, ciddi ekonomik çalışmalar ve profesyonel çabalarla pazarlanmakta, sinema bugün başlı başına bir sektör olma özelliği barındırmaktadır.

ABD, XIX. yüzyıl modern toplumlarında endüstri başta olmak üzere pek çok alanda yeni ilişki ve örgütlenmelerin görüldüğü yerdir. Bunun yanında kitle iletişim araçlarının geniş yetkinlik kazandığı ve geliştiği bir ülke olarak Batı'yı etkilemiştir. Hollywood sineması denildiğinde ABD ile sınırlı bir sinema anlaşılmamaktadır. Sinema kitle iletişim araçlarının üstlendiği yeri, rolü anlamamız açısından önemli imkânlar sunmaktadır. Sinema ilk başta Avrupa'da gelişmiş, ancak kısa bir süre sonra ABD'de de karşılığını bulmuştur. Elbette ki sinema belli bir teknolojik gelişmenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak sinemayı tek başına teknik gelişmelerin bir uzantısı olarak ifade etmek mümkün değildir. Sinema özellikle gündelik hayattan yola çıkmış olmasına rağmen, belli bir dünya görüşünün kurgu da olsa en özet biçimde geniş kitlelere aktarma da ve yine belli bir görüşü oluşturmada çok önemli bir araç olduğu kısa zamanda fark edilmiştir. Sinema diğer sanat türleri arasında küçümsenmiş olmasına rağmen, geniş kitlelere belli mesajları aktarmada getirmiş olduğu avantajlar, belli bir bilinci toplu olarak oluşturma, yaygınlaştırma ve hızlı bir biçimde aktarabilmesinde getirdiği avantajlar nedeniyle çok kısa bir zamanda önemi fark edilmiş ve yirminci yüzyılın en önemli iletişim araçları arasına girmiştir.

Sinema, belli bir teknik ile gerçeği bütünleştirme çabasıdır. XX. yüzyılda sinema, artık belgesel görüntülerin ötesinde, kurgusal temalar yoluyla belli bir görüşü verme çabasıdır. Bu açıdan bir ideolojik aygıt olarak tanımlanmıştır.¹ Toplumsal modernleşme ve teknik gelişmelerin ürünü olarak ortaya çıkan sinemanın gerçekliklerin algılanışı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlara görsel olarak iletilen mesajların daha etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Kellner ve Ryan'a (2010: 18) göre filmler, herhangi bir durumu yansıtmaktan çok, o durumun tasarlanan belli bir biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri sürer, bunu yaparken, seyirciye belli bir konumu ya da bakış açısını telkin ederler. Dolayısıyla bu gerçeklik film sektörüne verilen önemin

¹ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* adlı eserinde iki tür aygıttan söz etmektedir: Devletin İdeolojik ve Baskı Aygıtları. Devletin baskı aygıtlarını; hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb. olarak tanımlamaktadır. Devletin baskı aygıtlarının yanında devletin ideolojik aygıtları olarak tanımladığı aygıtlardan da bahsetmektedir. Bunlar; dinsel, hukuki, siyasal, sendikal, kültürel vb. türleri olan aygıtlardır. Sinemayı da bu aygıtlar arasında kültürel aygıtlar arasında görmek mümkündür. O'na göre devletin baskı aygıtı "zor kullanarak" işler, oysa devletin ideolojik aygıtları ideoloji kullanarak işlerler (Althusser, 2006: 63-65).

artması ve ana merkeze konulmasını da beraberinde getirmiştir.

Sinema çok boyutlu bir sanat alanıdır. Görsel ve işitsel yönleri mevcuttur. Sinemanın moda, müzik vb. etkileşim boyutlarından bahsetmek pekâlâ mümkündür. Bu anlamda bir filmi izleyen kişi tüm bu alanlara ilişkin öğeler görebilmektedir. Ayrıca, sinema içinde geliştiği toplumu ilgilendiren ve dönemin başlıca siyasal, ekonomik ve ideolojik kuvvetlerinin şekil vermiş olduğu meselelerin anlık bir portresi olarak nitelendirilebilir (Chanse, 2003: 3). Karakoç ve Mert'in de (2013: 281) dile getirdiği üzere sinema, insanları dolaylı ya da doğrudan etkileyebilen kitle iletişim araçlarından biridir. Onlara göre egemen devletler, kendi ideoloji ve dünya görüşünü kabul ettirmeye çalışmakta, ekonomik ve psikolojik baskının yanı sıra medyayı kullanarak hâkim ideoloji ya da yaşam tarzını da empoze etmeye çalışmaktadır.

Tarih boyunca egemen dünya görüşünün topluma ve diğer toplumlara aktarmada çeşitli yollar geliştirilmiştir. Modernleşme ve iletişim araçlarının gelişmeye birlikte, bu ortaklık ile resmi düşünce sistemleri topluma aktarılmaya başlanmıştır. Sinema da dünya görüşünün en önemli taşıyıcılarından biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda Franklin D. Roosevelt döneminde, Pentagon'da (ABD Savunma Bakanlığı) bir Hollywood irtibat bürosunun kurulmuş, yine CIA bünyesinde bir kültür-sanat birimi oluşturulması rastlantı değildir. Sinemanın en önemli kitle iletişim aracı rolü üstlenmesi II. Dünya Savaşı sonrasındadır. Bu aslında Avrupa ile ABD'nin barışıklığı ve ABD'nin Batı dünyasının sözcülüğünü üstlenmesine paralel olarak gelişmiş bir olgudur. Bu süreçte Hollywood sineması, ABD dışında özellikle diğer Batılı toplumların da sözcülüğünü üstlenmiştir.

Sinemanın bu kadar güç kazanmasında ve yaygınlaşmasında geniş kitlelerin mevcut düzenle ortaklığı büyük rol oynamıştır. Hollywood sinemasının en önemli özelliği, bireysel düzeyde insanların düzene uyumu ve Amerikan rüyasını paylaşmasına izin vermesidir. Düzene ortaklık gündelik hayat içerisinde ortaya çıkmakta, bireysel düzeyde mutluluk rüyası yaygınlaştırılmaktadır. Bu ortaklık veya mutluluk rüyası ancak dışarıdan gelen tehditler yoluyla bozulacaktır. Bu tehditler yaşam tarzına karşı yapılmış tehditler olarak algılanacak, düzen bireye imkanların, zenginliğin, sömürünün paylaşılmasında nasıl pay veriyorsa aynı zamanda düzenin sorunlarına da ortak edecektir. Birey düzenin imkanlarından yararlandığı oranda düzenin sorunlarına da ortak olacaktır. ABD, sinemasının aile, korku, tehdit, savaş gibi belli başlı temaları bu çerçevede içerisinde ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası başlayan Soğuk Savaş yıllarında Hollywood bir-biri ardına acayip yaratıkların dünyayı fethetmeye çalıştığı filmler üretir. Bu filmlerle alttan alta dünyanın komünizm istilasına uğrayacağı ve bunun önündeki tek gücün, özgürlükler ülkesi ABD olduğu mesajı işlenir. Yine bu dönemin sinemadaki popüler konularından biri de, casusluk filmleridir. Bu

tür (James Bond vb.) casusluk filmlerinin sonunda genellikle CIA ajanlarının, KGB ajanlarını ya da “komünist istilacıları” kahramanca alt ettiği görülür. Bu dönemde Rusya karşıtlığı Hollywood’un en çok işlenen temasıdır.

1940’lardan sonra düşmanın coğrafyası yavaş yavaş değişmeye başlar. O güne kadar masum insanlara saldıran kötü kalpli düşman Kızılderililer, iyi kalpli John Wayne tarafından teker teker avlanırlar. O günden sonra düşman rolü Almanlara ve Japonlara verilir. 70’li yıllarda Soğuk Savaş vesilesiyle düşman coğrafyası bir kez daha değişir ve aptal ve suratsız olarak lanse edilen KGB ajanları daima yeniliyor; zeki ve yakışıklı CIA ajanları ise daima kazanıyordu. 80’li yıllara gelindiğinde Rocky Balboa ringe fırlar ve Rus yarması Ivan Drago’nun ağzını burnunu kırar, bilahare boks eldivenlerini bir kenara bırakıp, kafasına bandana bağlayıp Rambo olarak Vietnam ormanlarına dalar, kötü kalpli çekik gözlü Vietnamlıların hepsini tek başına haklar. Bununla da yetinmeyip, Rusların Afganlara yaptığı kötülöklere duyarsız kalamaz, insaniyet namına iyilik yapmaya devam ediyordu. Bu defa da Afganistan’a gider, zavallı Müslüman Afganları Rusların elinden kurtarmakla kalmaz, bir grup asiyle birlikte tabiri caizse Rusların “canına okumaktadır”.

1990’ların ortalarından itibaren, özellikle Körfez Savaşı sonrasında sinema salonları ve televizyon ekranlarında, CIA’nın dünyayı kana bulamak isteyen “teröristlerle” yaptığı savaşları anlatan filmler yer almaya başlar. Özellikle ABD’nin 2003’teki Irak işgali sonrasında bu tip filmlerin yoğunluğu dikkate değerdir. Bu dönemde bir “Müslüman terörist” imgesi yaratılır. 11 Eylül 2001’deki Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan saldırılar, ABD’nin terörizmi farklı bir şekilde algılamasına ve başta Ortadoğu olmak üzere Müslüman coğrafyaları bir muharebe meydanı olarak görmesinin de önünü açmıştır. Bunun önemli bir örneği olarak 2001 saldırısı sonrasında El Kaide lideri Usame Bin Ladin’in Afganistan’da olduğu gerekçesiyle ABD’nin bu ülkeyi işgali gösterilebilir.

2000’li yıllarda sıra bize gelmiştir. Kızılderililer, Naziler, çekik gözlü Vietnamlılar, komünistler derken Hollywood’un yeni modası Müslüman teröristler olur. Türk askerinin Irak’a müdahalesini içeren 1 Mart 2003 tezkeresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde reddedilmesinden hemen sonra Amerikan dizilerinde ve Hollywood filmlerinde aniden Türk teröristler ortaya çıkar. O dönem en çok izlenen istihbarat dizilerinden birine Thomas Shrek adı ile Türk terörist monte edilir. Bu diziye göre bu Thomas Shrek Türk vatandaşıdır, Türkçe bilmez, anadili Arapçadır. Nükleer santrali havaya uçurmaktan ABD Savunma Bakanı’nı kaçırmaya ve ABD başkanının uçağını düşürmeye kadar birçok eylem gerçekleştirir. Amerikan halkının nefret ettiği bu Türk terörist bu işleri tek başına yapmaz elbette ki. Los Angeles’ta oturan, normal bir aile gibi yaşayan uyuyan hücre vardır. Onlar da Türk’tür. ABD’yi birbirine katan, Arapça konuşan bu Türk terörist örgüt Ankara’dan İstanbul’dan

talimat alır, merkez üsleri Türkiye'dedir.

Sadece Hollywood filmleri üzerinden değil, bu filmlerin yıldızlarının da bu süreçte belli rolleri üstlendiğini söylemek mümkündür. Marlyn Moore'dan başlamak üzere dünyanın değişik bölgelerinde konuşlu olan Amerikan askerlerine yaptıkları moral ziyaretleri, Birleşmiş Milletlerin barış elçiliği görevini üstlenmeleri gibi birtakım rollerle belli bir oranda bu dünya görüşünün Batı dışı toplumlara aktarılmasında taşıyıcı bir role sahip oldukları da söylenebilir. Hollywood'un beyazperdedeki rolünün dışında, gerçek hayatta da rol üstlendikleri olmuştur. Brooke Shields, Julia Roberts, George Clooney, Andy Garcia, Brad Pitt, Matt Damon, Antonio Banderas, Nicole Kidman, Orlando Bloom, Susan Sarandon, Edward Norton, Drew Barrymore, Liam Neeson, Forest Whitaker, Jackie Chan, Danny Glover, Whoopi Goldberg gibi pek çok ünlü isim iyi niyet elçisi olarak dünyanın farklı yerlerinde çeşitli ziyaretlerde bulunmuşlardır.

Bütün bu saptama ve değerlendirmelerden bir sonucu çıkarmak mümkündür. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren, belli bir dünya görüşünün oluşturulmasında, aktarılmasında ve yaygınlaştırılmasında sinemanın önemli avantajlar getirdiği görülmektedir. Özellikle savaş sonrasında ABD'nin Batı'nın önderliğini üstlenmesi sadece askeri ve siyasi bir güç olmassyla sınırlı değildir, aynı zamanda Batı dünya görüşünün de öncülüğünü üstlenmiş bulunmaktadır. Hollywood sineması kitle iletişim aracı olarak uzmanlık, teknik ve ticari açıdan pek çok yönüyle önderlik etmesiyle, ABD'de başlı başına bir endüstri haline gelmiştir. Dolayısıyla Hollywood bu konuda en önemli örneği teşkil etmesi yanında ABD'deki en büyük sektörlerden biri haline gelmiştir.

Batı'nın yanında Batı dışı toplumlar içinde de Hollywood sinemasının etkinliği tartışılması gereken noktalardan biridir. Batı-dışı toplumlarda ABD'nin oluşturduğu dünya görüşüne katılmaktadırlar. Bunun nedeni, Batı dışı ülkelerin mevcut düzeni aşacak, alternatif bir düzen yaratamamaları, yeni bir düzen oluşturmamalarıdır. Bu nedenle ABD' önermiş olduğu düzene, siyasete, çözüme katıldıkları gibi zorunlu olarak ideolojisini de paylaşmışlardır. ABD dünya görüşünün bireysel düzeyde belli bir yaşam tarzına ortak olmayı önermesi ve bunun mümkün olması, toplum düzeyinde çözüm bulamayan Batı dışı toplumların hiç olmazsa bireysel düzeyde mevcut düzene katılarak belli bir dünya görüşüne ortak olma çabasını göstermektedir. Hollywood sinemasının Batı dışı toplumlarda yaygınlığı bu nedenledir. Bununla birlikte bu toplumlarda çeşitli yerli temalar olmuş olmasına (örneğin, Hint sineması, İran sineması, Türk sineması, Çin sineması gibi) rağmen, bu temalar yerellikten öteye gidememektedir. Batı düşüncesinin mevcut düzen içerisindeki üstünlüğü nedeniyle bu tip örneklerin çok fazla bir üstünlüğünün olduğunu söylemek mümkün değildir. Her ne kadar içinde bulundukları toplumların sorunlarını dile getirme gayretleri olmuş olsa da, bunun dışın-

da yerelden evrensele uzanan bir mesaj verme gücünden yoksundurlar. Bu nedenle Hollywood sineması bu sinemaların üzerindeki hâkim konumunu korumaktadır. Elbette ki bunu bir kader olarak görmemek gerekir. Bu toplumlar mevcut sorunlarını çözdükçe, sinemada kendi özgün anlatımlarına kavuştukları gibi getirmiş oldukları çözümün genişliğine dayalı olarak Batı insanına da kendi görüşlerini aktarma imkânı bulacaklardır.

Kaynakça

- Althusser, L. (2006). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Alp Tümertekin. İthaki Yayınları. İstanbul.
- Dominique, C. (2003). *Beyazperdede Avrupa: Sinema ve Tarih Eğitimi*, Çev. Nurettin El-hüseyni. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2015). *Medya Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Karakoç, E. & Mert, A. (2013). "Sinemada Siyasal İktidar, İdeoloji ve Medya Üçgeni: Wag The Dog Filminin İncelenmesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 34, s. 279-297
- Ryan, M. & Kellner, D. (2010). *Politik Kamera*. Çev. Elif Özsayar. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.